

Рецензія

на дисертацію Коваля Василя Михайловича «Механізми забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи

Питання зміцнення фінансової самодостатності та спроможності територіальних громад перебуває у центрі уваги науково-експертного середовища, оскільки з 2015 р. в Україні започатковані і тривають процеси децентралізації та реформування адміністративно-територіального устрою, які радикально змінили систему місцевого самоврядування та його фінансове забезпечення. Децентралізація влади та ресурсів створила передумови для формування самодостатніх громад та обумовила важливість забезпечення їх ефективного функціонування та розвитку. Попри це, сучасні тенденції формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні вказують на наявність проблем, пов'язаних з неоднаковими підходами до фінансування функцій органів місцевого самоврядування, відволіканням ресурсів на забезпечення делегованих повноважень та їхньою нестачею для належного фінансування публічних послуг високої якості, що не дає змоги забезпечити добробут мешканців територіальних громад, незалежно від місця проживання. Пандемія, а тепер військове вторгнення росії наклали неабиякий відбиток на перебіг реформи децентралізації в Україну. Відповідно такі екстерналиї поглибили фінансово-економічну кризу, яка матиме довготривалі негативні наслідки.

В контексті порушеної проблематики, а також зважаючи на складність завершення процесів фінансової децентралізації в існуючих умовах, питання формування фінансів територіальних громад, ефективної системи їхнього фінансового забезпечення та стійкого розвитку є надважливим напрямом сучасних досліджень. Авторський підхід до вирішення наукового завдання з вдосконалення механізмів забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад, вказує на потребу поглибленого дослідження її теоретичних та прикладних засад. Саме з цих міркувань, ключові аспекти, дослідженню і вирішенню яких присвячена дисертація Коваля В.М. «Механізми забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації», визначають актуальність, теоретичну та практичну значимість.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Багатоаспектність обраної тематики дослідження Ковалю В.М. підтверджується розкриттям її в рамках плану науково-дослідних робіт, що виконуються в межах робочого часу професорсько-викладацьким колективом кафедри економіки та публічного управління факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка, а саме за темою «Публічне управління у XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (номер державної реєстрації 0121U110239), дисертантом обґрунтовано наукові засади фінансово-економічної нестабільності та аргументовано особливості її прояву на місцевому рівні; проаналізовано європейські практики зміцнення фінансової самодостатності муніципалітетів та визначено можливості запровадження їх в Україні; на основі запропонованого підходу з використанням композиційного та просторового методів формалізовано взаємозв'язки між фінансовою самодостатністю та місцевим економічним розвитком.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та науковими працями Ковалю В.М. дає змогу відзначити достатню обґрунтованість її наукових положень, висновків та рекомендацій. Мета дослідження, яка полягає в поглибленні теоретичних засад, розвитку науково-методичних підходів та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад в Україні, відповідає задекларованій темі, а визначені наукові завдання логічно підпорядковані меті, що дозволило дисертанту отримати наукові положення, винесені на захист.

Аналіз змісту дисертаційної роботи Ковалю В.М. дає підстави стверджувати, що сформульовані в ній висновки та основні положення є науково обґрунтованими, що підтверджується кваліфікованим застосуванням широкого спектру загальнонаукових і спеціальних методів дослідження (теоретичного узагальнення, порівняння, системного та статистичного аналізу, економіко-математичного моделювання і ін.). Аргументація основних положень новизни та зміст дисертаційної роботи засвідчує розуміння автором досліджуваної проблеми, вміння працювати з науковою інформацією, нормативно-правовими документами.

В процесі дослідження здобувач використав широку інформаційну базу: законодавчі та нормативні акти України, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, аналітичні дані Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку громад та територій України, Державного веб-порталу бюджету для громадян та «Децентралізація в Україні», а також у роботі задіяно інформаційні джерела міжнародних фінансових організацій, фінансових урядових інституцій зарубіжних країн, наукові праці вітчизняних і зарубіжних

економістів, присвячені проблемам децентралізації, та фінансового забезпечення місцевого розвитку територіальних громад, аналітичні розрахунки автора, ресурси мережі Інтернет.

Дисертаційна робота містить три розділи, має класичну структуру, логіка та виклад основних положень дає змогу простежити хід наукових думок автора, супроводжується схемами, рисунками, таблицями, посиланнями на використані джерела. Висновки наукової роботи відображають результати проведеного дослідження, сутність та новизну розроблених і представлених на захист наукових положень та практичних рекомендацій. Достовірність отриманих у дисертації результатів підтверджується також публікаціями у фахових наукових виданнях та в інших публікаціях, оприлюдненням на всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зміст дисертаційної роботи Ковалю В.М. відповідає назві теми, поставленій меті та засвідчує завершеність дослідження.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

До найбільш вагомих результатів, що розкривають особистий внесок автора в досліджувану проблематику і які він виносить на захист, можна віднести такі:

- запропоновано авторське визначення поняття «фінансово самодостатня територіальна громада» під якою слід розуміти громаду, яка має дієвий механізм формування та використання фінансових ресурсів, здатна самостійно забезпечувати повноту реалізації суспільних послуг для мешканців, спроможна до саморозвитку в довгостроковій перспективі на засадах самореалізації, самоуправління та самофінансування (п.1.1., с. 41-43);
- удосконалено науково-методичний підхід до поетапного оцінювання фінансової самодостатності територіальних громад, який базується на розрахунку емпіричних показників (на основі структурно-просторового підходу з використанням методу лінійного зважування), структурних рівнів (дохідна, видаткова компоненти) фінансової самодостатності для міських, селищних і сільських громад. Застосування на практиці цього підходу дозволило автору судити про спроможність громад до саморозвитку (п.2.2., с. 110-114);
- набули подальшого розвитку науково-практичні пропозиції щодо вдосконалення механізмів забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад в Україні в частині: конкретизації заходів з розширення повноважень ОМС з адміністрування місцевих податків та зборів; оновлення методики розрахунку горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів; розширення прав громад у доступі до інвестиційних ресурсів; унормування інституційних основ завершення реформи децентралізації, які сприятимуть вдосконаленню

системи контролю за використанням бюджетних коштів, зміцненню фінансової самодостатності та покращанню якості публічних послуг (п.3.1., м. 159-169);

- удосконалено науковий підхід до виявлення причинно-наслідкових зв'язків між фінансовою самодостатністю територіальних громад і місцевим економічним розвитком, що дозволило поглибити комплексне розуміння процесів та детермінант забезпечення фінансової самодостатності як фундамента і драйвера відновлення темпів економічного розвитку територіальних громад та слугує основою визначення їх стратегічного курсу (п.3.2., с.171-187);
- конкретизовано визначення сутності поняття «самодостатня територіальна громада» з позиції здатності зберігати та/або покращувати досягнутий рівень розвитку, забезпечувати достатній рівень надання суспільних благ населенню через використання власних ресурсів на засадах самоорганізації, самоуправління та самофінансування. Таке бачення комплексно розкриває фінансову, економічну та соціальну природу функціонування територіальної громади та вказує на можливості створення умов для стійкого зростання (п.1.1., с. 33-37);
- набуло подальшого розвитку наукове обґрунтування теоретичних засад децентралізації через систематизацію підходів до її визначення, конкретизацію переваг та ризиків, типів та форм існування, що дало дозволило автору визначити її роль у зміцненні фінансової самодостатності територіальних громад (п.1.2., с.48, 50-58).

5. Повнота опублікування наукових положень дисертації

Наукові результати дисертаційної роботи опубліковано у 15 наукових працях, у тому числі: 11 статей у наукових фахових виданнях (з яких одна – у науковому періодичному виданні, проіндексованому у базах даних Web of Science і Scopus) та 4 наукові праці, в яких додатково відображено наукові результати дисертації. Загальний обсяг наукових праць, опублікованих автором особисто – 9,81 д. а. Основні результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях. Опубліковані наукові праці здобувача, які зараховані за темою дисертації, відповідають чинним вимогам МОН. Кількість та обсяг друкованих праць дають автору право публічного захисту дисертації.

6. Теоретичне і практичне значення отриманих результатів

Теоретична і практична значущість отриманих результатів полягає в тому, що напрацьовані методичні підходи, висновки та рекомендації формують обґрунтовану основу для удосконалення механізмів забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад України з урахуванням сучасних змін та можуть бути використані в роботі органами державної влади та місцевого

самоврядування при вдосконаленні бюджетної політики на локальному рівні та підвищенні ефективності формування і використання власних фінансових ресурсів, напрацюванні якісних управлінських рішень для формування програм місцевого економічного розвитку. Дисертація має практичну значущість для освітньо-наукової галузі, а її результати дослідження можуть бути корисними у процесі підготовки здобувачів вищої освіти.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація Ковалю В.М. на тему: «Механізми забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації» відповідає принципам академічної доброчесності. Академічний плагіат, фабрикації чи фальсифікації відсутні в дисертації та наукових працях, які розкривають її результати. Ступінь самостійності проведеного дослідження підтверджується відсутністю ознак плагіату. Використання положень, праць та висловлювань інших авторів мають відповідні коректні посилання на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; ознак академічного плагіату не виявлено, що дозволяє зробити висновок про дотримання здобувачем академічної доброчесності.

8. Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення проведеного Ковалем В.М. дослідження необхідно вказати на окремі зауваження та дискусійні моменти, а саме:

1. в першому розділі роботи автор обґрунтовує визначення самодостатності територіальних громад (с.41- 43), при цьому на стор. 42 роботи правомірно описує вагомні чинники її забезпечення, що не викликає заперечень. Водночас, в розділі 2, п.п 2.1. проводить аналіз фінансової самодостатності територіальних громад, беручи тільки за основу бюджетні ресурси (власні доходи, міжбюджетні трансферти та видатків громад), залишаючи поза увагою інші важливі, на наш погляд, чинники як то місцеві запозичення, фінанси комунальних підприємств і ін.;
2. дисертант в роботі правильно визначає проблемні аспекти справляння ПДФО до бюджетів територіальних громад. Вважаємо, що робота матиме більшу практичну значущість, якщо доповнити згадані проблемні аспекти низкою ризиків, які можуть мати вплив на формування доходів бюджетів територіальних громад в найближчій перспективі;
3. у контексті формалізації пропозицій щодо вдосконалення механізму горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів, автор наголошує на зменшенні реверсної дотації до 30%, що перевищує індекс податкоспроможності 1,1 (наразі 50%). Вважаємо, що додаткового обґрунтування потребує питання і базової дотації також (в системі

оновлення механізму горизонтального вирівнювання в цілому), для усунення невідповідності витратних зобов'язань та фіскальних повноважень відповідних рівнів управління.

Зазначені зауваження та дискусійні положення не зменшують наукову та практичну цінність представленого Ковалем В.М. дослідження, оскільки можуть бути предметом подальших досліджень автора за обраним напрямом.

9. Загальний висновок

З огляду на викладене вище, вважаю, що дисертаційна робота Ковалю В. М. на тему: «Механізми забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад в умовах децентралізації» є завершеною, самостійною працею, що містить нові науково-обґрунтовані результати проведених досліджень. Тема роботи, зміст та зроблені висновки відповідають спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування», вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Автор дисертаційної роботи Коваль В.М. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Оксана ЗАХІДНА